

Motion till riksdagen 2024/25:3287

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2024/25:59 En modern straffrättslig preskriptionslagstiftning

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2024/25:59 i den del som handlar om att alla brott med livstids fängelse i straffskalan undantas från preskription.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett särskilt förslag om beräkning av preskriptionstiden för unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att påföljdspreskription ska gälla för de kortare fängelsestraffen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen avslår proposition 2024/25:59 i den del som handlar om att preskriptionsbestämmelserna om åtalspreskription, absolut preskription och undantag från preskription ges retroaktiv verkan.

2 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition en modernisering och uppdatering av den straffrättsliga preskriptionslagstiftningen som är närmare hundra år gammal. I propositionen föreslås att det införs ett nytt och modernare kapitel om preskription i brottsbalken. Vidare föreslår regeringen att brott som har livstids fängelse i straffskalan undantas från preskription, att preskriptionstiderna förlängs för allvarliga brott, att preskriptionstiden vid grov fridskränkning och hedersförtryck mot ett barn ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år och att utdömda fängelsestraff inte ska preskriberas. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2025. Merparten av lagändringarna föreslås gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet men som vid lagens ikraftträdande ännu inte preskriberats.

3 Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet anser i likhet med regeringen att preskriptionsreglerna behöver moderniseras och delvis anpassas till dagens förhållanden där den forensiska och tekniska utvecklingen medfört att det finns större möjligheter att klara upp äldre brott än tidigare. Att preskriptionstiden vid grov fridskränkning och hedersförtryck mot barn ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år är mycket positivt ur brottsoffersynpunkt. Vi har heller inget att invända mot att preskriptionstiden för vissa grova brott förlängs. När det gäller några förslag i regeringens proposition har vi dock synpunkter. Dessa redogör vi för här nedan.

3.1 Alla brott med livstids fängelse i straffskalan bör inte undantas från preskription

Regeringen föreslår i sin proposition att brott med livstids fängelse i straffskalan inte ska preskriberas. Detsamma ska gälla försök till sådana brott. Om gärningen har begåtts innan gärningspersonen fyllt 18 år ska brottet dock inte vara undantaget från preskription. Enligt dagens lagstiftning blir de allra allvarligaste brotten aldrig preskriberade. Det gäller mord, dråp, folkmord, brott mot mänskligheten, grov krigsförbrytelse, terroristbrott och försök till dessa brott. Vidare gäller att våldtäkt eller grov våldtäkt och könsstympningsbrott som begåtts mot en person som inte fyllt 18 år samt våldtäkt mot barn eller grov våldtäkt mot barn är undantagna från preskription. Om någon har begått något av dessa brott innan hen fyllt 18 år, gäller dock bestämmelserna om preskription. Bland de brott som är undantagna från preskription finns flera brott som kan straffas med fängelse på livstid. Det finns dock brott som har livstids fängelse i straffskalan som inte är undantagna från preskription. Det gäller bl.a. människorov, grov mordbrand, grov allmänfarlig ödeläggelse och grovt sabotage som i dag normalt har en preskriptionstid på 25 år.

Sveriges advokatsamfund avstyrker i sitt remissvar förslaget. Samfundet framför att det bland de brott som har livstids fängelse i straffskalan finns brott med ett relativt lågt straffminimum, t.ex. människorov, och att ett kategoriskt undantagande av samtliga brott med livstids fängelse i straffskalan därför inte är proportionerligt i förhållande till det straffminimum som kan dömas ut. Advokatsamfundet ifrågasätter också förslaget utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och påpekar att det, trots den forensiska och tekniska utvecklingen, även framöver kommer att krävas stöd av annan bevisning för att en fällande dom ska kunna meddelas, och att sådan stödbevisning till följd av tidsaspekten inte kan föras på ett lika rättssäkert sätt. Riksdagens ombudsmän (JO) framhåller i likhet med Advokatsamfundet att det bland brotten som har livstids fängelse i straffskalan finns brott som har ett förhållandevis lågt straffminimum. Enligt JO kan de humanitära aspekterna som talar för preskription många gånger väga tyngre än motstående intressen när det är fråga om gärningar som i och för sig kan straffas med livstids fängelse, men som är att anse som relativt sett mindre allvarliga och inte nödvändigtvis innefattar ett allvarligt angrepp mot person (t.ex. grovt sabotage). JO anför vidare att de föreslagna ändringarna kan öppna upp en bakväg för polisen att lagra personuppgifter i spårregistret under betydligt längre tid än vad som är befogat, vilket kan medföra betänkligheter ur integritetssynpunkt.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas synpunkter.

Riksdagen bör därför avslå proposition 2024/25:59 i den del som handlar om att alla brott med livstids fängelse i straffskalan undantas från preskription. Detta bör riksdagen besluta.

3.2 Beräkning av preskriptionstid för unga lagöverträdare

Regeringen föreslår i sin proposition att tiden för preskription ska bestämmas endast utifrån straffmaximum för brottet. Syftet är att regeln ska bli tydligare. I dag gäller att preskriptionstiden kan påverkas av bestämmelser genom vilka straffmaximum utökas respektive inskränks, t.ex. reglerna om straffskärpning på grund av återfall i brott och förekomsten av vissa synnerligen försvårande omständigheter vid brottet. Reglerna om straff för unga lagöverträdare kan innebära att möjligheten att döma ut påföljd för brottet begränsas i förhållande till straffskalan vilket påverkar preskriptionstiden. Dagens ordning innebär dock enligt SOU 2021:90 att det kan vara svårt att avgöra om ett brott är preskriberat eller inte. Det finns vidare en risk för olika tolkningar av reglerna, vilket kan resultera i en oriktig eller inkonsekvent tillämpning. Vänsterpartiet instämmer därför i regeringens bedömning att regeln om beräkning av preskriptionstid bör ändras. Dock behövs det enligt vår mening en särskild reglering för unga lagöverträdare. Socialstyrelsen efterfrågar i sitt remissvar en analys av vilka konsekvenser förslaget om att beräkna preskriptionstiden utifrån endast straffmaximum blir för barn och unga som begår brott. Advokatsamfundet menar att förslaget riskerar att slå oproportionerligt hårt mot unga lagöverträdare. Vänsterpartiet instämmer i synpunkterna.

Regeringen bör därför återkomma med ett särskilt förslag om beräkning av preskriptionstiden för unga lagöverträdare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Påföljdspreskription för kortare fängelsestraff

Regeringen föreslår i sin proposition att utdömda fängelsestraff ska undantas från preskription. Vänsterpartiet anser att det är rimligt att det inte ska vara möjligt att undvika verkställighet av fängelsestraff genom att invänta preskription, i synnerhet inte när det gäller längre straff.

Svea hovrätt skriver i sitt remissvar att skälen för att bibehålla en preskriptionstid gällande kortare fängelsestraff är starkare och framför bl.a. att det praktiska behovet av att avskaffa påföljdspreskriptionen för korta fängelsestraff är litet, att nyttan av att myndigheterna under lång tid använder resurser för att verkställa sådana straff kan ifrågasättas och att intresset av att en efter utdömt fängelsestraff laglydig person efter många år avtjänar ett kortare fängelsestraff är begränsat. Hovrätten avstyrker därför förslaget såvitt gäller fängelsestraff upp till två år. Även Linköpings tingsrätt och Östersunds tingsrätt är tveksamma till att avskaffa preskriptionstiderna för de kortare fängelsestraffen. Brottsförebyggande rådet (Brå) ifrågasätter den individualpreventiva verkan av ett fängelsestraff som verkställs flera årtionden efter att brottet begicks. Att helt avskaffa påföljdspreskription framstår enligt Stockholms universitet som långtgående, särskilt när det gäller brott mot allmänheten där brottsofferperspektivet inte gör sig lika starkt gällande. En alternativ väg skulle enligt universitetet kunna vara att låta korta fängelsestraff omfattas av påföljdspreskription.

Vänsterpartiet anser, liksom några av remissinstanserna, att påföljdspreskription ska gälla för kortare fängelsestraff även fortsättningsvis, förslagsvis under straff på två år.

Regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär att påföljdspreskription ska gälla för de kortare fängelsestraffen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Preskriptionsbestämmelserna bör inte ges retroaktiv verkan

Regeringen föreslår i sin proposition att lagändringarna om att preskription ska avskaffas för livstidsbrott, att preskriptionstiden förlängs för vissa brott och att preskriptionstiden ska bestämmas endast utifrån brottets straffmaximum ska gälla även för brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats. Även lagändringarna om bl.a. ändrade preskriptionsregler för grov fridskränkning, hedersförtryck ska ges sådan retroaktiv verkan. Den nya ordningen som innebär att utdömda fängelsestraff aldrig preskriberas ska enligt förslaget tillämpas på påföljder som dömts ut före ikraftträdandet och som inte har hunnit preskriberas vid ikraftträdandet.

Stockholms universitet avstyrker förslaget om att preskriptionsbestämmelserna ska ges retroaktiv verkan. Universitetet anför bl.a. att förslaget försämrar förutsebarheten för den enskilde. Universitetet menar att förslaget befäster en praxis som innebär att legalitetsprincipen regelmässigt frångås när preskriptionsbestämmelser ändras.

Enligt huvudregeln ska ändrade regler om preskription inte tillämpas på brott som har begåtts innan de nya reglerna trädde i kraft. Denna huvudregel kan dock frångås genom lag. Ändringar av preskriptionsbestämmelserna i brottsbalken har vid flera tidigare tillfällen enligt regeringen getts retroaktiv verkan (s. 64 prop. 2024/25:59). De nu föreslagna preskriptionsbestämmelserna bör enligt vår mening inte ges retroaktiv verkan. Vad regeringen anfört om tidigare avsteg från huvudregeln förändrar inte vår bedömning.

Riksdagen bör avslå proposition 2024/25:59 i den del som handlar om att preskriptionsbestämmelserna om åtalspreskription, absolut preskription och undantag från preskription ges retroaktiv verkan. Detta bör riksdagen besluta.

Gudrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Jessica Wetterling (V)

Tony Haddou (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)